

УДК 355.426.4 : 351.742

Олег НАЗАРЕНКО,
Національна академія Національної гвардії України

Сергій ГОДЛЕВСЬКИЙ,
*Національна гвардія України,
науково-дослідний центр службово-бойової діяльності НГУ*

В'ячеслав ГАРМАШ,
*Національна гвардія України,
науково-дослідний центр службово-бойової діяльності НГУ*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СПОСОБІВ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА УМОВ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПРАВООХОРОННИХ ФОРМУВАНЬ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Досвід припинення масових заворушень в Україні свідчить про наявність певних недоліків у тактиці дій формувань Національної гвардії України, у способах їх застосування, а також у чинному законодавстві країни. Тому виникла необхідність у пошуку нових способів застосування і їх складових (тактичних прийомів) щодо припинення масових заворушень. Для цього було проведено аналіз з метою виявлення недоліків і переваг тактики дій як формувань Національної Гвардії України, так і сил охорони правопорядку передових країн світу. Як приклад,

© Назаренко О., Годлевський С., Гармаш В.

були досліджені тактики і способи застосування правоохоронних формувань щодо припинення масових заворушень таких країн, як Сполучені Штати Америки, Німеччина, Франція, Велика Британія. Аналіз свідчить про те, що для формування Національної гвардії України на сьогодні найбільш доцільно розглядати такі способи їх застосування: превентивний; ситуативний; комплексний. Для виконання завдань з припинення масових заворушень, відповідно до практики дій підрозділів охорони правопорядку провідних країн світу, розроблені рекомендації з тактики дій і способів застосування формувань Національної гвардії України.

Ключові слова: масові заворушення, спосіб застосування формувань щодо припинення масових заворушень, правоохоронні формування провідних країн світу, Національна гвардія України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З огляду на те, що умови проходження масових заворушень в Україні й у світі змінились, а саме: змінився масштаб заворушень, збільшилась кількість учасників, з'явилась зброя (у тому числі вогнепальна і вибухова), виникає потреба уточнити способи дій формувань сил охорони правопорядку (до складу яких входить Національна гвардія України).

Чинні нормативні документи [1] та практика свідчить, що саме на Національну гвардію України (НГУ) покладається виконання основного комплексу завдань щодо здійснення режимних і силових заходів, спрямованих на локалізацію району масових заворушень, їх припинення і нормалізацію обстановки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. У роботах [2 – 6] авторами певну увагу приділено правовим питанням забезпечення функціонування ОВС та внутрішніх військ МВС України (НГУ) у надзвичайних ситуаціях (НС), проблемам застосування особливих правових режимів та підходам щодо врегулювання внутрішніх конфліктів. У [7] представлений аналіз масових безладів на території країн Європи, СНД і України, в період з 1946 по 2010 роки, та роль органів охорони порядку під час їх припинення. У порівнянні з 2010 роком

змінювались форми проходження масових заворушень, тому необхідно проведення досліджень в даному напрямку. У статті [8] розроблені пропозиції щодо визначення області допустимих варіантів участі військової частини у припиненні масових заворушень за критерієм максимальної ефективності дій на основі теорії ігор. У вищезгаданих працях автори не розкривають питань удосконалення і вибору способів застосування формувань НГУ під час припинення масових заворушень.

Мета статті полягає у проведенні аналізу та визначенні переваг та недоліків способів застосування формувань Національної гвардії України і правоохоронних формувань провідних країн світу під час припинення масових заворушень, наданні рекомендацій щодо удосконалення способів застосування формувань НГУ за умов масових заворушень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як визначено у [9], спосіб – це дія чи система дій, які застосовуються при виконанні будь-якої роботи, при здійсненні чого-небудь. При визначенні способу необхідно відповісти на питання – як зробити (здійснити). Спосіб дій – це порядок і прийоми застосування сил та засобів об'єднання (з'єднання, частини, підрозділу) для вирішення завдань. Кожен такий спосіб має передбачати: послідовність виконання заходів; напрямки зосередження основних зусиль, чи райони (рубежі), на утриманні яких зосереджуються основні зусилля підрозділів; бойові порядки; характер заходів, що застосовуються підрозділами. Тому в даній роботі спосіб розглядається як сукупність тактичних прийомів, які у певній послідовності реалізуються при виконанні поставлених або раптово виникаючих завдань. Для вибору способів дій необхідно враховувати умови виникнення і проходження масових заворушень, такі як: місцевість, рівень підготовленості й організованості активістів заворушень, їх екіпірування і озброєння, тактика їх дій, погодні умови, час доби тощо. Існує велика кількість різноманітних способів застосування формувань НГУ, що комбінуються із тактичних прийомів [9]. Тактичний прийом – це окрема дія, рух підрозділу (частини, з'єднання, формування) в ході спеціальної операції, при застосуванні частини

сил, які спеціально виділені, або резервних засобів у заплановані моменти часу для виконання завдання.

Способи застосування формувань Національної гвардії України припускають набір тактичних прийомів. Опис тактичних прийомів, як складових способу наведений в табл. 1.

Таблиця 1

Тактичні прийоми дій підрозділів гвардії (груп бойового порядку)

Код	Перелік тактичних прийомів
1	Виставлення патрулів
2	Блокування на автовокзалі шляхів під'їзду
3	Виставлення на в'їздах у місто блокпостів з великими резервами
4	Виставлення фільтраційних пунктів
5	Блокування учасників масових заворушень
6	Встановлення інженерних загороджень
7	Пророблення проходів у завалах й інших загородженнях
8	Спостереження за розвитком обстановки та ураження озброєних злочинців у наговпі
9	Розосередження натовпу, його оточення та витіснення
10	Витіснення натовпу в безпечному напрямку (щоб не дати можливості захоплення важливих об'єктів та інше)
11	Прикриття та допомога у затриманні порушників
12	Застосування спецзасобів
13	Вилучення зброї
14	Затримання (вилучення) організаторів та активних учасників заворушень
15	Конвоювання (супроводження) затриманих
16	Проведення післяопераційних дій

Проведений аналіз свідчить про те, що для формування Національної гвардії України на сьогодні найбільш доцільно розглядати такі способи їх застосування: превентивний; ситуативний; комплексний. Сутність способів подана в табл. 2.

Сутність способів застосування формування гвардії

№ з/п	Назва способу	Сутність способів
1	2	3
1	Превентивний	Спосіб застосовується формуванням Національної гвардії України завчасно для попередження виникнення масових заворушень. Через Інтернет і засоби масової інформації оприлюднюється спростування неправдивої інформація, за допомогою якої організатори чинять спроби маніпулювання людьми. Виконуються заходи і застосовуються тактичні прийоми щодо недопущення збору натовпу в місцях, у яких плануються проведення масових заворушень. Сутність цього способу у недопущенні або попередженні проникнення в населений пункт осіб, що мають на меті участь у масових заворушеннях
2	Ситуативний	Формування Національної гвардії України застосовується розробленим способом в умовах невизначеності, якщо превентивний спосіб не дав очікуваних результатів, проводився запізно і його мета не була досягнута, або досягнута частково. Формування застосовує сили і засоби під час припинення порушень громадського порядку, і зупинки населення, що рухається до вказаного місця для участі у масових заворушеннях. У відповідь на протиправні дії груп натовпу формування застосовує підрозділи Національної гвардії України для їх припинення. Розроблений спосіб застосовується під час пересування натовпу до визначеного місця і участі у заворушенні великого масштабу. Превентивні дії при цьому продовжують проводитись, а дії натовпу у визначеному для масових заворушень місці, ще не набувають великого масштабу

Закінчення табл. 2

1	2	3
3	Комплексний	Комбінація вищевказаних способів і дії формування Національної гвардії України з припинення масових заворушень великих масштабів обумовлює назву комплексного способу. Сутність цього способу полягає у припиненні масових заворушень, які чинить велика кількість натовпу. Під час масових заворушень мітингарі застосовують легку, важку та будівельну техніку, озброюються холодною, вогнепальною, запалювальною зброєю та іншими засобами. Під час виконання завдання з припинення масових заворушень у випадках загострення ситуації особовим складом формування застосовуються силові заходи (дії) з метою припинення масових заворушень. Напередодні проведення силових заходів (дій) формуванням проводяться заходи щодо виведення громадян, які опинились в місці масових заворушень випадково

Незважаючи на усталену тактику і способи дій з припинення масових заворушень в Україні, слід зазначити деякі недоліки. Так, діюча тактика НГУ з припинення масових заворушень була сформована у період Радянського Союзу і була розрахована на військовослужбовців строкової служби, якими комплектувались спеціальні моторизовані частини міліції внутрішніх військ МВС України. У той період була гостра недостатність добре підготовленого сержантського складу, дуже мало було військовослужбовців за контрактом. Тому така тактика має так званий характер “тактики загонів”, тобто великих груп (типу “Моноліт” і под.) і не передбачає самостійних дій дрібних груп, якими керують молодші командири на відміну від тактики європейських країн, де ефективно діють очолювані добре навченими молодшими командирами двійки, трійки, четвірки.

До недоліків дій формувань НГУ під час припинення масових заворушень слід віднести такі:

практика створення оперативних резервів військових частин за принципом призначення відсотку особового складу з кожного підрозділу частини знижує злагодженість дій, замість призначення штатного підрозділу у повному складі;

під час силової фази дій допускається використання “контактного” способу дій при витісненні мітингувальників, що призводить до значного травмування як особового складу, так і учасників масових заворушень;

оскільки дії сучасного натовпу характеризуються великою мобільністю, мобільність елементів та швидкість перешикувань елементів бойового порядку є недостатньою;

шикування бойових порядків, у порівнянні, наприклад, з шикуванням французького ескадрону мобільної жандармерії, не мають необхідної глибини, що зменшує можливість маневру;

зазвичай, надійна охорона тилової сторони бойових порядків не здійснюється;

при шикуванні монолітів у декілька шеренг військовослужбовці у шеренгах опиняються затиснені один між одним, що унеможлиблює одиночне маневрування, і при попаданні, наприклад, у шеренгу коктейлю “Молотова” дуже складно надати допомогу охопленим вогнем військовослужбовцям;

при діях у бойових порядках “Моноліт”, “Клин” в умовах шумного натовпу чутність команд і керованість дій дуже низька, часом дії набувають “стадного” характеру;

автомобільна техніка для перевезення особового складу не адаптована для дій у бойових порядках, як, наприклад, в ескадронах французької мобільної жандармерії. Крім того, техніка взагалі не використовується у складі бойових порядків. Це значно збільшує потребу у особовому складі для виконання завдань і зменшує його захищеність;

мала кількість спеціальної техніки, у тому числі для встановлення загороджень (бар’єрів).

З метою визначення переваг і недоліків закордонних правоохоронних формувань розглянуто досвід дій правоохоронних органів Франції, Німеччини, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки.

Добрим прикладом припинення масових заворушень слід вважати тактику дій французької мобільної жандармерії [10–13], засновану на діях найменшої тактичної одиниці – бінома. Використання тактики дій дрібних груп дозволяє підвищити її гнучкість, збільшує кількість можливих форм дій, швидкість та різноманітність перегруповань та маневрів, підвищує керованість діями у складі підрозділу завдяки використанню низової ланки управління – командирів підгруп, оснащених засобами зв'язку. До того ж командири дрібних підгруп французьких жандармів мають право самостійно приймати рішення на застосування фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї відповідно до обстановки, що склалася. Командир ескадрону, командири взводів не стоять безпосередньо у бойових порядках, а знаходяться позаду і мають змогу пересуватися й ефективно управляти діями підлеглих.

Французька тактика припинення масових заворушень має низку переваг, а саме:

передбачається створення “буферної смуги” між правоохоронцями і порушниками не менше 40–50 м (безпечна відстань від можливого кидка правопорушниками каміння, пляшок із запалювальною сумішшю тощо), що дозволяє вести умовно безконтактні дії з припинення заворушень та значно зменшити травмування особового складу;

за рахунок високої як індивідуальної, так і колективної підготовки, достатнього забезпечення спеціальними засобами і спеціальною технікою значно зменшується кількість задіяного для припинення масових заворушень особового складу, що відповідно підвищує ефективність дій і зменшує вартість утримання підрозділів;

структура взводу французької жандармерії біном – четвірка – відділення (8 чол.) – взвод (18 чол.) дозволяє гнучко реагувати на ситуацію, що склалася, швидко здійснювати маневр у складі взводу;

шикування бойових порядків здійснюється з урахуванням необхідної глибини для висування резервів й здійснення перегруповання;

спеціальні засоби застосовуються не за командою керівника операції, а безпосередньо за командою командира підрозділу у бойових порядках, що дозволяє підвищити ефективність дій за рахунок їх оперативності, зменшити втрати серед особового складу, не віддати ініціативу правопорушникам;

спеціальні засоби застосовуються більш масовано, комплексно, що дозволяє витримати необхідну безпечну дистанцію і забезпечує відповідний вплив на правопорушників;

у бойових порядках використовуються транспортні засоби, на яких підрозділи прибувають на місце події, що дозволяє зменшити кількість задіяного особового складу та підвищити його захищеність.

Ефективною тактикою з припинення масових заворушень, яку можливо використовувати в сучасних умовах на території України, слід вважати тактику поліції Німеччини [14]. Зазначена тактика спрямована, перш за все, на дотримання прав людини, гідного ставлення до норм моралі у суспільстві та недопущення катування людей. І лише при умовах дотримання вищезазначених норм забезпечується громадська безпека.

У Німеччині та Франції важко собі уявити, щоб хтось із громадян намагався звільнити правопорушника, якого затримала поліція чи жандармерія, тому що злісна непокора законним (і на цьому необхідно поставити наголос) вимогам з боку правоохоронців потягне за собою негайне застосування сили. І в подальшому – суворе покарання з боку закону, що буде винесено та оголошено в суді як у вищому органі судочинства, на підставі доведеної вини.

Доказова частина вини будь-якого правопорушення, вчиненого під час масових заходів, складатиме не лише будь-які свідчення свідків і самих правоохоронців, а суду в обов'язковому порядку буде надано фото- та відеофіксацію правопорушення, кримінального проступку або злочину, яка зроблена, як правило, із використанням відкритих, тобто неприхованих сучасних засобів фото- та відеофіксації, які перебувають на озброєнні правоохоронних органів.

Тактика дій на цьому етапі у Німеччині відрізняється. За таким принципом німецька поліція застосовує силу та спеціальні засоби, доки

протестувальники не будуть розсічені на дрібні групи і розійдуться по домівках. Досягається це тим, що мітингувальників правоохоронці постійно тиснуть та спонукають до переміщення по місцевості і вулицях населених пунктів, чим намагаються їх зморити фізично. При цьому поділяють їх на дрібні групи, що фактично деморалізує натовп та не дає можливості мітингувальникам бути впевненими у досягненні своїх цілей. Кожне тиснення правоохоронців на натовп закінчується досягненням ними мети застосування тактичного прийому.

Отже, застосування мітингувальниками предметів, що в змозі завдати шкоди правоохоронцю та громадянам, надихає їх на думку про те, що вони не ефективні, і не виправдовують їх застосування взагалі. Тому після кожного тиснення правоохоронців інтенсивність застосування натовпом різних предметів для нанесення можливої шкоди здоров'ю правоохоронців падає. А все, що використовується натовпом – не більш як створення яскравої картини для засобів масової інформації. Так натовп, який утворився внаслідок різних акцій протесту, фактично не в змозі протистояти правоохоронцям.

Різні фахівці в галузі правоохоронної діяльності здивовані тим, що в результаті припинення масових заворушень правоохоронці Німеччини затримують малу кількість громадян за різні правопорушення. Причина цього полягає у тому, що є задокументоване правоохоронцями правопорушення з боку громадянина, на підставі чого його провину буде доказано в незалежному від будь-яких політичних сил суді. Громадянина затримують, обґрунтовують його затримання з повагою до його честі та гідності, складають матеріали про правопорушення та у подальшому провина доводиться у суді.

Основним принципом тактики правоохоронців Німеччини є розділення натовпу на агресивний і неагресивний, створення некомфортних умов перебування на місці масових заворушень протестувальників, застосування тактичного прийому “Праска” у вигляді створення умов для примусового пересування розділеного натовпу на заблокованій території із наданням можливості не агресивно налаштованим громадянам, а також випадковим громадянам покинути зону конфлікту. Також активно застосовуються потужні спеціальні засоби до

агресивно налаштованого натовпу та затримування задокументованих правопорушників.

Слід зауважити, що зазвичай німецькі правоохоронці не здійснюють блокування натовпу на відміну від української тактики.

Законодавство України щодо питань припинення масових заворушень має суттєві відмінності від тактики Німеччини, тому ця тактика не прийнятна для нашої країни. Також у Німеччині широко застосовуються водометні машини, що в Україні обмежено температурними вимогами. В Україні застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10 °С заборонено, оскільки з листопада по квітень температура повітря в Україні є нижчою цієї межі (а заворушення виникають дуже часто саме у цей період). Для цього періоду року необхідно передбачити використання інших спеціальних засобів.

У Великій Британії [16] дозвіл на проведення масового заходу надають керівники саме поліції, при цьому заява на дозвіл щодо проведення масового заходу повинна подаватися до відділку поліції не пізніше ніж за 6 діб до його початку. У цій країні передбачені найбільш суворі покарання для учасників масових заворушень — до 10 років в'язниці, провокації та підбурювання до насильства — до 6 місяців або штраф до 5 000 фунтів. Крім того, можуть застосовуватись й санкції для організаторів заходів у випадку порушення порядку проведення заходів (порушення встановлених термінів подання повідомлення, неузгоджена зміна дати, часу й маршруту походів, тощо) — тюремне ув'язнення на строк до 3 місяців або штраф до 1 000 фунтів.

Загалом у Великій Британії вся регулярна поліція складається з поліції, яка носить форму, і поліції “у цивільному”, але чіткого розмежування між тими, хто здійснює охорону громадського порядку (ОГП) та попередження правопорушень, не виникає, і передбачено, що всі правоохоронці у формі залучені до попередження злочинності та правопорушень, ОГП та забезпечення громадського порядку (ЗГБ). Тому не дивно, що в цій країні несення патрульної служби складає 55–60 % усього робочого часу поліції. Також позитивним досвідом, корисним для використання в діяльності поліції і зокрема, патрульної поліції, варто назвати такі аспекти ОГП і ЗГБ під час масових заходів:

патрульні поліцейські при патрулюванні намагаються попередити формування групи людей, які знаходяться в місцях відпочинку ввечері та вночі, з метою запобігання масовим правопорушенням;

поліція підтримує тісний зв'язок з мешканцями тих регіонів, де зосереджені розважальні заклади і де найчастіше можуть виникати порушення громадського порядку (зв'язок підтримується по телефону або шляхом прямих контактів поліції з громадянами);

широко використовуються технічні та електронні засоби спостереження (відеокамери тощо);

запроваджено обов'язковий обшук відвідувачів розважальних закладів з метою зменшення фактів вживання та продажу наркотичних засобів;

у державі встановлено жорсткий контроль за продажем спиртних напоїв та за самою системою продажу спиртних напоїв.

У Сполучених Штатах Америки (США) [17–19] ймовірні заворушення будуть більш організованими в порівнянні з аналогічними подіями у минулому, що проходили найчастіше спонтанно. Тепер їх ініціаторами в конфліктних ситуаціях виступають згуртовані групи військово-політичних лідерів, які мають більш-менш централізований апарат керівництва і добрий зв'язок між його різними рівнями, налагоджений за допомогою місцевої радіотелефонної і телеграфної системи комунікації, спеціальних кур'єрів, портативних радіотелефонних пристроїв.

Поряд з нововведеннями в технічному оснащенні формувань, які направляються на відновлення порядку, пропонуються і заходи щодо зміни їх організації і тактики. Одночасно рекомендується уникати вступу у безпосередній контакт з натовпом, в якому за неозброєними чоловіками, жінками і дітьми, як правило, ховаються бойовики. Інакше втрати навіть серед добре підготовлених бійців підрозділів спеціального призначення неминучі.

Вимоги до ретельної підготовки особового складу до дій в особливих умовах такі: знання кожним правоохоронцем тактики їх дій під час припинення масових заворушень і вміння швидко реагувати на зміну обстановки. Важлива роль відводиться також психологічній

підготовці особового складу, здатності військовослужбовців і поліцейських у разі несприятливого розвитку подій швидко змінювати тактику і методи боротьби з екстремістами, у критичних ситуаціях рішуче і в той же час обґрунтовано застосовувати зброю.

Тактика дій підрозділів з охорони правопорядку різних країн значно відрізняється. В Сполучених Штатах Америки у населення багато зброї на руках, що обумовлює необхідність більших повноважень для підрозділів охорони правопорядку (поліції) під час припинення масових заворушень.

Для виконання завдань з припинення масових заворушень, відповідно до практики дій підрозділів охорони правопорядку провідних країн світу, розроблені рекомендації щодо тактики дій формувань Національної гвардії України:

1. Взяти за основу тактику дій французької мобільної жандармерії під час підготовки підрозділів НГУ.

2. Тактику дій французького ескадрону застосовувати проти середнього агресивного (панічного) натовпу (умовно 300–1 000 чол.). Використовувати у бойових порядках спеціально обладнані транспортні засоби.

3. Наблизити штатну структуру підрозділів охорони правопорядку до ескадронів мобільної жандармерії Франції. Структура взводу французької жандармерії біном – четвірка – відділення (8 чол.) – взвод (18 чол.) дозволяє гнучко реагувати на ситуацію, що склалася, швидко здійснювати маневр у складі взводу.

4. Встановити для кожного підрозділу свою зону відповідальності з охорони громадського порядку і підвищити самостійність, мобільність та автономність дій.

5. Підготовку підрозділів до припинення масових заворушень здійснювати поетапно: спочатку у складі дрібних підгруп, потім відділень, взводів, і в складі роти. Готувати взвод і роту як самостійну автономну тактичну одиницю.

6. Тактику дій адаптувати до етапів протікання масових заворушень.

7. Відходити від контактного способу витіснення натовпу. Використовувати переважно безконтактний спосіб та дії рейдових (манев-

рених) груп проти розрізненого і розподіленого по різних ділянках місцевості (вулицях) натовпу.

8. Спеціальні засоби застосовувати більш масовано, комплексно, що дозволить витримати необхідну безпечну дистанцію (40–50 м) і забезпечить відповідний вплив на правопорушників;

9. Шиккування бойових порядків здійснювати з урахуванням необхідної глибини для висування резервів і здійснення перегрупування.

10. Розробити рекомендації щодо тактики дій з розблокування висування колон оперативних резервів військових частин, як з місць постійної дислокації, так і при пересуванні в населених пунктах, де тривають масові заворушення.

11. Розробити інструкцію щодо взаємодії з органами поліції у питаннях виявлення та вилучення провокаторів, та активних учасників масових заворушень.

12. Під час масових заходів, коли існує загроза виникнення масових заворушень, сили і засоби НГУ тримати в оперативному резерві на невеликій відстані і застосовувати лише при загостренні оперативної обстановки поетапно, починаючи з демонстраційних дій і попереджень, закінчуючи масованим застосування сил і засобів для припинення заворушень. В інших випадках правопорядок забезпечувати силами поліції.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про необхідність внесення змін до тактики дій Національної гвардії України в ході виконання завдань з припинення масових заворушень. Відповідно до практики дій підрозділів охорони порядку провідних країн світу визначені недоліки і переваги способів застосування формувань органів охорони правопорядку. Способи застосування формувань провідних країн світу враховані і на їх основі розроблені рекомендації. Розроблені рекомендації дозволять формуванням Національної гвардії України більш ефективно виконувати завдання з припинення масових заворушень, зменшити матеріальні витрати, і що найголовніше - знизити ймовірність санітарних і людських втрат.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Напрямок подальшого дослідження є обґрунтування способів засто-

сування формувань Національної гвардії України з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень і порядок визначення їх раціональних складових.

Список використаної літератури

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. *Офіційний вісник України*. 2014 р. № 24, стор. 9, стаття 728, код акта 71843/2014.
2. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручн. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. – 473 с.
3. Кузніченко С.О. Історико-теоритичні засади формування інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні : моногр. Київ : Прецедент, 2009. 263 с.
4. Корнієнко М. В. Роль органів внутрішніх справ України в охороні громадського порядку при ускладненні оперативної обстановки : моногр. Дніпропетровськ, 2001. 430 с.
5. Копан О. В. Забезпечення внутрішньої безпеки України. *Введення в поліцейську стратегію*. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 424 с.
6. Старостин С. А. Управление органами внутренних дел при чрезвычайных ситуациях (правовые и организационные аспекты. Москва : БЕК,1994. 268 с.
7. Єманов В. В., Башкатов Є. Г. Аналіз масових безладів на території країн Європи, СНД і України та роль внутрішніх військ під час їх ліквідації. *Системи озброєння і військова техніка*. Харків : Харк. ун-т Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, 2010. № 4 (24). С. 201–207.
8. Єрмошин М. О., Шулежко В. В., Купін С. П., Романюк М. М. Пропозиції щодо визначення області варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень. *Системи озброєння і військова техніка*. Харків : Харк. ун-т Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, 2011. № 3 (27). С. 85–89.
9. Шмаков О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань Харків : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. 276, 294 с.
10. Inspection Générale de la Gendarmerie Nationale. *Офіційний сайт Національної жандармерії Франції*. 2015. URL : <http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr:8080/Sites/Gendarmerie/Notre-Institution/Nos-composantes2/Inspection-generale-de-la-gendarmerie-nationale-IGGN> (дата звернення від 22.04.2018).

11. La gendarmerie mobile. *Офіційний сайт Національної жандармерії Франції*. 2016. URL : <http://goo.gl/chZTbE> (дата звернення від 22.04.2018).
12. Le Groupe d'intervention de la gendarmerie nationale (GIGN). *Офіційний сайт Національної жандармерії Франції*. 2015. URL : <http://goo.gl/i9H1Uu> (дата звернення від 22.04.2018).
13. Maintien de l'ordre. *Офіційний сайт Національної жандармерії Франції*. 2016. URL : <http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/fre/Sites/Gendarmerie/Presentation/securite/МО> (дата звернення від 22.04.2018).
14. G-20 protesters clash with riot police in Germany. URL : <https://www.cnb.com/2017/07/06/g-20-protesters-clash-with-riot-police-in-hamburg-germany.html> (дата звернення від 22.04.2018).
15. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580 – VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради*. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. – С. 2. Стаття 45. (дата звернення від 22.04.2018).
16. Аналітична записка зарубіжного законодавства щодо масових заходів. URL : <http://nbuviar.gov.ua/images/nub/an1.pdf> (дата звернення від 22.04.2018).
17. Guard FAQs. *Офіційний сайт Національної гвардії США*. 2015. URL : <http://www.nationalguard.com/guard-faqs> (дата звернення від 22.04.2018).
18. FM 100-19: Domestic Support Operations. *Польовий статут США "Операції внутрішньої підтримки"*. URL : https://www.globalsecurity.org/security/library/policy/army/fm/100-9/fm100_13.htm (дата звернення від 22.04.2018).
19. FM 3-19.15 (FM 19-15) Civil Disturbance Operations. *Польовий статут США "Операції з припинення цивільних заворушень"*. URL : <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-19-15.pdf> (дата звернення від 22.04.2018).

Рецензент – доктор військових наук, професор Дробаха Г. А.

Назаренко О., Годлевский С., Гармаш В. Рекомендации по совершенствованию способов применения формирований Национальной гвардии Украины в условиях массовых беспорядков с учетом опыта правоохранительных формирований ведущих стран мира

Опыт пресечения массовых беспорядков в Украине свидетельствует о наличии определенных недостатков в тактике действий формирований Национальной гвардии Украины, в способах их применения, а также в действующем законодательстве страны. Поэтому

возникла необходимость в поиске новых способов применения и их составляющих (тактических приемов) по пресечению массовых беспорядков. Для этого был проведен анализ с целью выявления недостатков и преимуществ тактики действий как формирований Национальной гвардии Украины, так и сил охраны правопорядка передовых стран мира. В качестве примера были исследованы тактики и способы применения правоохранительных формирований по пресечению массовых беспорядков таких стран, как: Соединенные Штаты Америки, Германия, Франция, Великобритания.

Анализ свидетельствует о том, что для формирования Национальной гвардии Украины на сегодня наиболее целесообразно рассматривать следующие способы их применения: превентивный; ситуативный; комплексный. Для выполнения задач по пресечению массовых беспорядков, в соответствии с практикой действий подразделений охраны правопорядка ведущих стран мира, разработаны рекомендации по тактике действий и способам применения формирований Национальной гвардии Украины.

***Ключевые слова:** массовые беспорядки, способ применения формирований по прекращению массовых беспорядков, правоохранительные формирования ведущих стран мира, Национальная гвардия Украины.*

Nazarenko O., Hodlevskyi S., Garmash V. Recommendations for improving the methods of deployment of the national guard of Ukraine formations under the riot conditions taking into consideration the experience of law-enforcement agencies of the advanced countries of the world

The experience of riots control in Ukraine testifies to the presence of certain lacks in the tactics, in the modes of deployment of the National Guard of Ukraine formations as well as in the current legislation of the country. Therefore, there is a need to find new modes of deployment and their components (tactical methods) for riots control. To this end, an analysis was carried out to identify the lacks and advantages of tactics of the National Guard of Ukraine formations and the law-enforcement agencies of the advanced countries of the world. As example were studied police riot control tactics and modes of police formations deployment in United States, Germany, France, Great Britain.

The analysis shows that today for the National Guard of Ukraine formations it is most expedient to consider the following modes their deployment: preventive; situational, integrated. In accordance with the practice of deployment of the law enforcement units of advanced countries of the world, to fulfill the tasks of riots control recommendations on the tactics of the National Guard of Ukraine formations have been developed. It is suggested to use as a basis the tactics of the French mobile gendarmerie. Tactics is based on the use of the smallest tactical unit - a binom. The use of small group tactics helps to increase its flexibility, enlarges the number of possible forms of action, the speed and variety of regroupings and maneuvers, and improves the controllability of actions within the unit, thanks to the use of the lower level of command, commanders of subgroups equipped with communication facilities. In addition, commanders of small subgroups of French gendarmes have the right to make decisions on the use of force independently, special-purpose (restraint) devices and weapons in accordance with the situation. Squadron commander, platoon commanders do not stand directly in disposition of forces, but are behind and can move and effectively manage the actions of subordinates. Tactics of gendarmerie provides creation of a "buffer zone" between the law enforcers and violators of not less than 40-50 m (a safe distance from potential offenders throwing stones, Molotov cocktails, etc.), which allows us to conduct conditionally non-contact actions to stop riots and significantly reduce injury of personnel.

The analysis shows the need to make changes in tactics of the National Guard of Ukraine carrying out tasks of riots control. In accordance with the practice of law enforcement units of advanced countries of the world, the lacks and advantages of modes of actions were identified. The modes of deployment of police formations of the leading countries of the world were taken into account and recommendations based on them have been developed, which will allow the National Guard of Ukraine to perform riots control tasks more effectively, decrease material costs, and most importantly - to reduce the likelihood of sanitary and human losses.

Keywords: *riots, modes of formations deployment for riot control, law-enforcement agencies of advanced countries of the world, the National Guard of Ukraine.*